

FRAT-76.1.463

MUINSUSKAITSEAMET

ARHIIV

P-495

ENSV MN Riiklik Ehituskomitee
Teaduslik Restaureerimise Töökoda

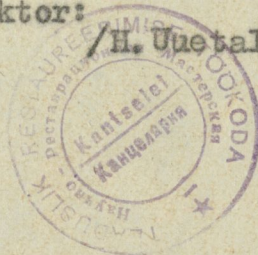
Objekt: Padise kloostri varemed.

Šifr.: 63/63.

Tellija: ENSV MN Riiklik Ehituskomitee.

1963. a. väliuurimiste ja konserveerimistöõde
aruanne.

Direktor: /H. Uuetalu./

Peainsener: /V. Vaher./

Proj. sekt. juh.: /F. Tomps./

Objekti autorid: /R. Zobel./

/V. Raam./

Tallinn, 1963.

S i s u.

1. Uurimis- ja kaevamistööd.
2. Konserveerimistöid.
3. Fotode nimestik.
4. Fotod.

A r u a n n e

1963. aasta suvel Padise kloostri varemeis tehtud tödest.

1963. aasta tööperiood Padisel algas 1. juulil ja lõppes 1. septembril. Tööd toimusid ajaliselt kui ka sisuliselt kahes etapis. Alustati töid väljakaevamistega ja lõpetati müüride konserveerimisega. Tööd toimusid eranditult W-tiivas ja W-tiiva lõunapoolses lõigus (lõunatiiva kõrval). Uurimis- ja väljakaevamistöde juhendajaks oli van. tead. töötaja Villem Raam. Konserveerimistöid juhendas objekti autor arh. Rein Zobel.

Väljakaevamistööd viidi läbi põhiliselt Tartu RÜ kunstiajaloo üliõpilaste-praktikantide poolt. Konserveerimistööl müüridel tegid TRT müürsepad Hillar Eller ja Helldur Ernesaks, kes olid Padisel alates 10. juulist.

Käesoleva aruande koostas Villem Raam.

I Uurimis- ja kaevamistööd.

Tööplaani koostamisel arvestati 1962. aastal teostatud töid ja nendest tingitud tööjärge. 1962. aastal jõuti töödega läänetiiva keskmise ruumini (kus asub kaev ja mantelkorstna säilmed). Mahukam kaevamiste piirkond avati tornelamu lõunaseina taga, mis ulatus osaliselt ka vana kabeliruumi põhjapoolsesse osasse. Kirjeldatud tööde jätkamisel aruande aastal arvestati järgmisi asjaolusid:

1. Kasutada olevad majanduslikud võimalused olid suhteliselt väikesed ja lubasid üksnes minimaalse tööprogrammi koostamist.

2. Piiratud võimaluste kohaselt keskendati kaevamistöös mitte uurimuslikele ülesannetele, vaid ettevalmistuseks konserveerimisele.

3. Konserveerimistööd kavastati ainult hädavajalikele ning otseselt varisemisel olevate müüriilõikude säilitamiseks vältimatutele ülesannetele.

A. K a e v u r u u m i s eelmisel aastal teostatud šurfiidega ning pinnase avamistega seotud mullatööde lõpetamiseks viidi 1963. a. suvel läbi planeerimine ja üleliigse mulla äravedu. Selle töö käigus mingisuguseid uusi ehitusajaloolisi tähelepanekuid ei tehtud. Põranda nivoo viidi ligikaudu samale tasemele, mis fikseeriti väljakaevamistel. Orienteeruva tähisena kasutati seejuures kaevu ukse ees säilinud puhast põrandapinna fragmenti, millele vastas müüride ka idaseinas oleva trepi alumise astme kõrgusest tuletatud mõtteline tasapind.

Kuna kõnesoleva ruumi läänescina ülaosa oli täielikult lagunemas ning varisemas, kuulus ta viivitamatult konserveerimisele kuuluvate müüriilõikude hulka. Ennetades neid töid teostasin mainitud sein ülaosas viimaseid väliuurimuslikke vaatlusi ning sondaaze. Nende eesmärgiks oli vana kabeliruumi NW-nurga seose selgitamine W-tiiva põhjapoolse osa W-seinaga (tornelamu kohal). Sedg probleemi oli püütud lahendada kõikide eelmiste aastate jooksul küllalt mitmel viisil, kuid ilma lõplike resultaetideta. 1962. aastal võidi väita, et läänescin on kabeli NW nurga kohal monoliitne alumises lõigus. Lahtiseks jäi aga küsimus, kui kaugemale ulatus W-sein kõnesolevast nurgast N-suunas. Püstitati

oletus, et ulatus ei olnud algselt kuigi suur ning moodustas tegelikult ainult kontraforsitaolise pikenduse. Hiljem kontraforssi juurest seinaga jätkades püstitati W-tiiva välissein praeguseni säilinud kujul.

Kontrollides möödunud aasta oletusi 1963. aasta suvel, teostasid täiendavaid mördivaatlusi. Need kinnitasid, et seos on olemas mitte ainult alumises lõigus, vaid ka nurga ülaosas. Lääneseinaga ulatus ülaosas nurgast üksnes 73 sm kaugusele ning lõppes seal vertikaalse vuugiga. Vuuk suundus algul täiesti püstloodis alla, kuid pöördus siis põhja poole ja sulas ühte üldise müüri massiga. Kuidas seda vuuki ehituslikult tõlgendada? Foto 1

Kerkinud küsimusele vastust otsides sondeerisin ulatuslikumalt kabelihoone NW-nurga välist piirkonda lääneseina juures. Eemaldasid 3-4 ülemist paerida. Selgus, et neid siduv mört erineb all pool oleva müüri sidemördist, kuid ühtus täielikult sellega mördiga, millega oli laotud tornelamu O-seina sisekülg (resp. W-tiiva W-seina väliskülg!). Foto 2-6

Mörtide võrdlemisel avastati vertikaalne vahe kõnesolevas seinamüüris, mis eraldab idapoolse põhimüüri läänepoolsest voodermüürist. Vanema mördiga laotud põhimüüri paksus oli 97 sm (3 jalga), kuid tornelamu poolt juurde laotud voodermüüri paksus 27 sm. Seega osutus seinaga kogupaksus 124 sm. Olgu lisatud, et analoogilist voodermüüri võib täheldada ka sama seinaga selles lõigus, mis on nähtav kaevust. Pole kahtlust, et tornelamu püstitamisel ning hilisemal võlvimisel oli vajalik seinamüüri paksendamine. See realiseeriti meie poolt täheldatud voodermüüri abil. Voodermüüri mört ühtub täielikult tornelamu üldise mördiga (suuretera-

line ning tumeda värvusega).

Olles sondeerimisel lahendanud W-seina paksusega seotud küsimused, tekkis uus probleem, mis puudutas W-seina kõrgust ning ehituslikku kujundust enne tornelamu püstitamist. Sondeerimise algul võis täheldada (nagu juba märkisime), et tornelamu voodermüür muutus W-seina säilinud kõrguse ülaosas üldiseks müüriks, s.t. ta hõlmas kogu müüri paksuse ning allpool tähendatud vuuk kadus. Järelikult ei saanud W-sein enne tornelamu püstitamist olla kuigi palju kõrgem praeguseni säilinust.

Asjaolu, et vertikaalne vuuk-jamand ei ulatunud läbi kogu seina kõrguse, vaid küündis ainult 140 sm allapoole müürikrooni, tõestus et läänesein jätkus kabelehituse NW-nurga juurest otse N-suunas ega lõppenud kontraforsina. Kuid millest oli too jamand tekkinud? Sondeerides jamandi kohal müüripealset selgus, et jamand ei läbi müüri mitte perpendikulaarselt vaid põikisuunaliselt - nagu väljaspoole aheneva akna või laskeava külge sein. Avastatud külge sein servas oli säilinud üksikuid sillusvõlvi kive, mis tõestavad juba lõplikult, et tegemist on seina läbiva avaga. Kuid millise avaga? Arvestades külge sein kulgu, mis võimaldab rekonstrueerida suhteliselt tugevasti ahenevat avaust, võiks oletada, et laskeava. Sellele näib viitavat ka avause erakordne lähesus ruumi nurgale. Akent nii lähedale nurgale tavaliselt ei ehitata.

Fotod
1,3

Fotod
5,6

Foto 4

Jälgides lähemalt laskeava praeguses täismüüritud seisundis, täheldame, et ka täitemüüri põhjapoolne vertikaalgabariit on laotud ühtlaselt sirgena, mille tõttu laia, hiljem ehitatud ukse-ava piidamüür ei moodusta nagu tavaliselt ebahõltsast liitejoont, vaid ebatavaliselt ühtlast.

Fotod
1,3

Analoogilist olukorda täheldame ukseava parempoolse piida juures. Siit on võimalik järeldada, et uks on ehitatud hiljem kui laskeavade täismüürimine. Kui ukseava läbi seinana raiuti, siis lammutati mõlema laskeava vaheline seinapind, kuid puutumata jäi mõlemal pool täitemüüritus. Selliselt tekkinud vahe oli ukseks liiga lai (vastas võrdlemisi tüüpilisele laskepilude distantstile - ca 2 m) ja teda tuli seepärast tunduvalt ahendada uute piidakivide abil.

Fotod
1,7

W-seina algse kõrguse lähemaks määramiseks andis kõnesolev sondaaž ainult kaudseid lähtekohti. Säilinud seinalaosas avastatud laskeava paiknes tõenäoselt tookordse seinamüüri kõrgeimas tsoonis. Olnuks läänetiiva teine korrus sellal vahekorrus ega mitte ülemine korrus, siis poleks valitseva kaitsetehnika seisukohalt laskeavad seal mitte mõeldavad olnud. Järelikult vastab praegu säilinud seinakõrgus ligikaudu algsele. Kloostri suurel rekonstrueerimisperioodil XIV saj. lõpul ja XV saj. esimesel poolel kõrgendati ka läänetiiva vanu müüre. Huvitav on seejuures märkida, et kõnesoleva sondaaži andmeid arvestades ei kõrgendatud W-tiiva välisseina mitte ühel ajal sisehoovi peavärava ehitamisega, vaid alles tornelamu püstitamise ajal. Tornelamu poolne voodermüür, mis kõrgemal hõlmas kogu müüri paksuse, oli ju seotud tornelamu mürdiga ega ulatus tornelamust kaugemale.

Muid väliuurimuslikke tähelepanekuid vaatlusz aluses ruumis ei teostatud.

B. K a b e l e h i t u s e väliuurimuslik analüüs on hoolimata selle ehituse erakordselt tähtsast positsioonist kogu kloostrikompleksi arengus, olnud kõige vähem resultatiivne. Tingitud on see üllatavalt paksust varisemisprahi ning huumuse kihist, mis veel praegugi varjab suurema osa kabeli alumisest korrusest. Keskmiselt 4 m kõrguselt säilinud seintega ruumi N-poolne osa on mõisa-perioodil olnud pidevalt prahiauguks ning prügimäeks. Kabeli N-seina osalisel restaureerimisel eemaldati mõningal määral ka täiteprahiti, kuid see piirdus ainult tsooniga põhjaseina ääres. Seoses kaevamistöde kandumisega 1962. a. tornelamu lõunaseina taha, muutus akuutseks ka kabeli puhastamine täiteprahist. Puhastamistöö on vajalik mitte ainult seinte ning kogu säilinud ruumi eksponeerimise huvides. Teda on vaja ka selleks, et võimaldada prahist väljaulatuvate müürikroonide konserveerimist. Pidades silmas eriti viimast eesmärki, pühendati käesoleva aasta piiratud eelarve summa kabeli põhjapoolses osas nähtaval olevate müüride osaliseks lahtikaevamiseks ning konserveerimiseks. Samal ajal oli vaja lõpetada eelmisel aastal pooleli jäänud kaevamistöö kabeli põhjaseina idapoolse lõigu vundamendi juures.

Mainitud kaevamistööd viidi läbi paralleelselt. Osa kaevajaid asus puhastama kabeli kapitaalset vahemüüri ja lääneseina põhjapoolset lõiku vahemüüri piirkonnas. Kaevandatud muld veeti kärudega lõunatiiva taha (ekskavaatoriga masinaile laadimiseks). Olles eemaldanud 100-150 sm sügavuselt kände, juuri ja täiteprahiti, paljandusid müüride ülal osad suhteliselt ühtlaselt säilinutena. Ulatuslikult oli kannatanud kabeli vahemüüri O-poolne lõik, kus kaevamisel

Foto
11

Fotod
9, 10

Foto
8

ei jõutudki terve seinapinnani. Ilmselt oli purunemist soodustanud tugevakasvuline puu, mis kasvas vahetult müüri ääres ja juuriti üles alles käesolevate tööde ajal. Teiseks ulatuslikumalt rikutud kohaks oli kabeli põhjapoolse osa W-müüri kesklõik. Kunagi on kirjeldatud kohast läbi murtud ukseava. Hiljem ukse piidastiku hävimise järgi oli kogu müür varisema hakanud. Omapoolt soodustas kõnesoleva lõigu varisemisprotsessi ulatuslik seinahendamine välisküljel. See oli toimunud seoses uue läbipääsu ehitamisega tornelamu SO-nurgast (teise korruse kõrgusel) uude ruumi, mis ehitati tornelamu S-seina taha.

Fotod
12-14

Foto 13

Kabeli seinte paksus fikseeriti järgmiselt: 1. vahemüüri paksus 85-88 sm (3 jalga); 2. kabeli W-seina paksus 174 sm (6 jalga) ja 3. O-seina paksus 143 (5 jalga).

Keerukama lahendusega kohaks osutus ümberehitatud osa kabeli W-seina keskel. Seegi ümberehitus oli toimunud seoses uue ruumi ehitamisega tornelamu taha. Uus ruum varjas ilmselt kõik lääneseinas olevad valgusavad, mille tõttu tekkis vajadus uue akna järgi. Ainuke võimalus selleks leidis kabeli W-seina ja vaheseina nurgas. Kuna sama nurga juurde suundus ka uue ruumi S-sein, siis oli vaja aken paigutada nii, et ükski kolmest müürist ei segaks valguse pääsu ruumi. Osa W-seina lammutati ja akna N-poolne külg tõsteti ca 45° lääne poole. Uue ruumi sein aga ehitati vastu akna ettenihutatud piita, kusjuures osa sein kergelt N-poolse kaldudes hõlmas aknast möödudes piida ning ühines siis kabeli lääneseinaga. Mõnevõrra analoogilist lahendust oli kloostriis ka varem rakendatud, näit. W-tiiva ja tornelamu vahelises nurgas vastu I eelhoovi.

Fotod
12-14

Akna säilinud raamkiivid on välisküljel faasitud. Erandlikult on püsinud tänaseni trellid, mis on paigaldatud akna ehitamise ajal. Trellid on sepietatud kant-rauast, kus juures horisontaalselt paiknevaisse raudadesse on jäetud vertikaalsete trellivarraste jaoks vastavad augud.

Kabeli W-seina väliskülje puhastamisel eemaldati ka möödunud aastal väljakaevatud müürifragment, mis osutus alla kukkunud müüri tükiks, milles oli säilinud osa kaarekonstruktsioonist. Müüri koostises leidis tellise tükke, mille formaat oli 29x14x7,5 sm.

Täitepraht, mis eemaldati kabelehituse põhjapoolikust, ei olnud kogu ulatuses ühtse iseloomuga. Idapoolses osas koosnes praht peaaegu eranditult prüginäele sarnanevast materjalist, kus esines palju uusaegset portselaniprahti (möödunud sajandi lõpust ja käesoleva esimesest kümnendist), klaasikilde, savinõude tükke ja muid taolisi jäätmeid. Läänepoolses ruumi osas puudus prüginäe praht peaaegu täielikult. Selle asemel on seal ehituspraht, mille ülaoas on rohkesti huumust, kuid alumises tsoonis põlenud puitu. Oli seejuures tähelepanv, et säilinud müürikroonist ca 100 sm allpool leiti mitu metallist suurtükikuuli. On vähe usutav, et kogu varisemine toimus nende kuulide laskmise ajal XVI sajandi teisel poolel. Ilmselt säilisid kuulid varisenud hoone põõningukorrusel või mõnes muus mahajäetud ruumis ning sattusid hoone varisemisel varisemiskihi ülemisse tsooni. Ligikaudu analoogilist olukorda võidi täheldada W-tiiva kesk- ja põhjaosas, kus peaaegu samades tingimustes leiti rida suurtükikuule või nende fragmente. Varisemise suh-

teliselt hilisele ajale (kõige varem XIX sajandi esimene pool) viitas 1961. a. suvel lahtikaevatud ahjualus sama kabelruumi N-seina ääres (seina W-poolses lõigus olevast ukseavast vahetult O-pool). Täpsemalt dateerivat leiumateljali pole siiani leitud. Edasistel kaevamistel ehk õnnestub kõnesolevat varisemiskihti detailsemalt tundma õppida, sest suurem osa ruumi on veel täielikult varisemisprahi all.

Lääneseina lõunapoolse lõigu ehitusliku iseloomu täpsemaks selgitamiseks kaevati puhtaks kabeli vaheseinast Foto 15 lõuna pool oleva NW-sisenurga ülemine säilinud osa. Täiteprahi eemaldamisel selgus, et W-seina sisepinna kujundus on lõunapool vahemüüri täiesti analoogiline põhjapoolsele seinalõigule - ta oli liigendatud suurte kaarniõõsidega. Vahemüür oli ka lääne-otsas täielikult seotud W-seinaga ning sellega järelkult üheaegne.

Kabeliruumi põhjapoolses osas toimuvad kaevamised peaksid lähemas tulevikus üle kanduma ka kabeli lõunapoolsesse osasse. Et plaani koostamise huvides lähemalt kindlaks määrata kaevamistöde ulatus ning maht ja täpsustada senist kujutlust kabeli põhiplaanist, kaevati kabeli oletatava SW-nurga piirkonda šurf. Uurimistöde seisukohalt moodustas käesolev šurf seaduspärase jätku neile proovikaevamistele, mis tõestati mõned aastad tagasi kabeli idaseina lõunapool- Fotod 16-19 ses lõigus.

Šurfi asukoha määramisel võeti lähtekohaks need andmed, mis olid selgunud kabeli põhjapoolse osa ulatuses. Oletades, et vahemüür jagab kabelihoone kaheks võrdseks pooleks, pikendati kabeli lääneseina teispool vahemüüri poole

võrra. Selliselt saadud punkt moodustas šurfi tsentrumi, mille ümber toimus kaevamine. Täiesti plaanipärast kaevamist takistasid suurte puude juurestikud, milledest üks sattus otse šurfi naabrusesse ja ulatus osaliselt isegi šurfi sisse. Mainitud takistuste tõttu ei võimaldunud ettenähtud programmi täies ulatuses realiseerida. Ligikaudu 2 m pikkuselt õnnestus üles leida ning ülaosas ka lahti kaevata lääneseina väliskülge. See ulatus tervena säilinud osas hoone oletatava nurgeni, kuid nurka ennast ei leitud. Müür oli arvatava nurga piirkonnas täielikult varisenud.

Foto 17

Võibolla pidanuks kaevama mõned meetrid sügavamale (pinnas oli šurffis eemaldatud ca 1 m sügavuselt), kuid see ületanuks proovikaevendi mahu ning muutunuks ulatuslikuks väljakaevamiseks. Varisenud ning huumuses ja liivaseguses ehitusprahis ühtlase tihedusega laiali vajunud ehitusmaterjalis leidus paekivi kõrval üllatavalt palju munakive, mille formaat oli üldiselt alla keskmise suuruse. Püüdes leida konkreetseid pidepunkte lõunaseina gabariidi määritlemiseks, kaevati lahti kuni 3 m pikkune, läänest idasse suunduv riba. Kõikjal satuti tihedalt ladestunud ehituskividele ja mördiprahile, kuid tervet müüri lõiku ei õnnestunud tabada.

Foto 16

Foto 19

Šurfi kaevamisel köitis tähelepanu kabeli lõunapoolse osa sügav asetus, mis ulatus õige lähedale jõe nivoole. Kuna lõunapoolne ruumiosa vastab kõrguselt põhjapoolsele, siis osutub kogu lõunapoolne perve kõrgendik, mis suundub praegu järsu kallakuna jõe poole, varisemisprahi "hunnikuks". Sellise kunstlikult tekkinud "kalda" eemaldamine muudaks kardinaalselt kogu varemete ansambli ilmet lõunaküljel ja

tooks võimalikult selguse ka kaitsekraavide süsteemi, mis kloostrit keskajal kaitses. Käesolevas käsitletud šurfi eeskujul peaks informatsiooni kogumist proovikaevandite abil jätkama ka kloostri lääne-, põhja- ja idaküljel. Seni pole selleni veel kahjuks jõutud ja kujutus kogu ehituskompleksi algsest situatsioonist maastikul on jäänud suhteliselt ebareaalseks kui mitte läbinisti uduseks.

Peale ülalloetletu ei toimunud aruande sessioonil enam mingeid väliuurimuslikke operatsioone. Selleks puudusid plaanilised võimalused.

II Konserveerimistööd.

Konserveerimistööd olid 1963. a. suvel keskendatud läänetiiva lõunapoolsete ^{sse} /õikudesse. Nad koosnesid: 1) müüri-kroonide kindlustamisest ja 2) seinapinna vuukimisest. Kujunduslikus lahenduses jälgiti eelmiste aastate eeskju.

Juulikuul kahel viimasel dekaadil ehitati läänetiivas oleva "kaevuruumi" lääneselina juurde tellingud, mis algasid kalorifeeriruumi seinaga juurest ja ulatusid lõunapoolse vahemüürini. Tellingutele ehitati lisaks laudtee ehitusmaterjali kohale toimetamiseks ja kaevandatava varisemisprahi ära vedamiseks kärudega. Pärast tellingute valmimist puhastati tornelamu ja "kaevuruumi" vahelise seinamüüri pealne muld ning prahist, mis oli tornelamu kohalt ajajooksul varisenud. Puhastada tuli osaliselt ka müüri tagune tornelamu pool, et vältida uue prahi varisemist puhastatud müürile. Lõpuks uhati müüripealne voolikuveega puhtaks. Järgnev müü-

ritöö seisnes 2-3 paekivi-korrise ladumises varisenud müürikrooni katmiseks ning ühtsele nivoole viimiseks. Ukseava konserveeritavas seinalõigus müüriti kui sekundaarne kinni.

Foto 22

Kõnesoleva seinadapoolse külje vuukimist alustati juulikuul viimase tööna.

Foto 23

Augustikuus lõpetati tornelamu idaseina idapoolse külje vuukimine. Enne vuukimist viidi ühtsele kõrgusele seinad keskelt läbiv korrusevaheline aste ja müüriti täis vana ahjuga seoses olnud avaused telliskaare juures. Seinad vuukimisel ei kasutatud algul harja, mille tulemusena tuli määratud sein hiljem kirka abil puhtaks rajada.

Vaheldumisi müüritööga jätkati vuukimist läänetiiva kaevuruumi lõunaseina juures ning lõpetati esimese dekaadi jooksul.

Suurem osa aega kulus augustis kabelehitud põhjaseina osaliseks taastamiseks (läänetiiva ristikäigu otsa kohal, kus oli hilisemal ajal suur leivaahi). Kõnesolev koht oli kaevamiste ajal juulikuul algul puhtaks kaevatud, mille tõttu võis müüri ladumine segamatult alata. Vastutusrikkamaks tööloõiguks oli mainitud seinad taastamisel suure kaarniši rekonstrueerimine. W-poolne nišš taastati 1962. aastal W-seinas säilinud eeskujul. Sama eeskuju kasutati ka käesoleval aastal. Nišši rekonstrueerimisel oli peale analoogia-eeskuju kasutada nišši põrandat tähistavad nurgafragmendid. Samad fragmendid võimaldasid täpselt kindlaks määrata ka nišši sügavust. Kogu seinad tõsteti ühtsele kõrgusele, s. o. paari kivirea võrra kõrgemale niššide võlvikividest. Kabeliruumi N-seinad taastamisega oli varemte kompleksi säilitamisel tehtud tähtis samm.

Fotod
9,10

Foto
21

Foto
22

Taastatud sein on kapitaalseks ning hädavajalikuks tööks

ühelt poolt tornelamu SO-nurgale, kuid teispoolt S-tiiva N-seina W-otsale, kuhu avaldab tugevat survet lai madal silluskaar S-tiiva läänelõigus.

Viimase suurema tööna viidi läbi kabeli läänesena põhjapoolse lõigu konserveerimine. Seinast läbi murtud ukseava piidad ja silluskaar olid ammu hävinud ning sein ümber ukseava varisemas. Ukse kohal oli säilinud vaid mõnekümme sentimeetriline müüririba, mille sisselangemine olnuks lähema aja küsimus. Konserveerimisel oli sein tugevuse taastamise ja sein siseküljel kaarniši kaju taastamise huvides hädavajalik sekundaarse ukse kinnimüürimine. Ukseava kinnimüürimisel jäeti sein läänepoolsemasse külge ukseava kohale nišitaoline markeering. Kavatsatud lahenduse kohaselt pidanuks niši N-poolne sügavus olema nii suur, et raidkivist piidapost oleks nähtavale jäänud. Kahjuks aga jätsid müürimehed selle ettekirjutuse tähelepanemata ja varjasid posti täitemüüritusega. Käsitletavas lõigus on tornelamu lõunaseina taha ehitatud ruumi ustesüsteemi huvides kabeli läänesena välisküljelt tunduvalt ahendatud (s. t. maha raiutud kuni 50 sm). Seda ahendatud müüri põhiliselt ei taastatud, kuna see andnuks väära kujutelma kunagisest liikluse lahendusest tornelamu SO-nurga piirkonnas.

Peale siin loetletud tööde oli plaanis ettenähtud taastada ka ukseava idapoolne piit kalorifeeriruumis. Mainitud piida ülemine pool varises kõnesoleval suvel täielikult. Kahjuks jäeti see töö ilma eriliste põhjusteta tegemata.

Konserveerimisettepanekud 1964. a. suveks peaksid en-
nekõike arvestama neid töid, mis on eelmistest aastatest
jäänud lõplikult lahendamata. Neist olulisematena olgu
märgitud:

1) Käärkambri ja kapiitlisaali akende taastamistöde
lõpetamine (koos tehtud töö korrigeerimisega).

2) Käärkambri ja kapiitlisaali põrandale kogunenud
prahikihi lõplik eemaldamine ja nende ruumide korrastami-
ne kohaliku muuseumi tarvidustele (oli ettenähtud juba
1962. a. plaanis).

3) Viia lõpuni kabelihoone osaliselt paljandunud müü-
ride conserveerimine (vahemüür, W-müüri lõunapoolne lõik
koos tornelamu taga oleva uue ruumi S-seinaga).

4) Vabastada tornelamu võlvid vett läbijooksvast ning
võlve koormavast täitekihist, sest 1962. a. läbiviidud võl-
vide toetus avariiseisukorra likvideerimiseks oli ajutise
iseloomuga.

5) Tornelamu koos kaevuga pärast varisemisprahist pu-
hastamist conserveerida.

6) Kalorifeeriruumi uks, kalorifeer ja selle naabru-
ses olev aknanišš osaliselt restaureerida ja conserveerida.

7) Arvestades, et soni müürikroonide katmiseks kasuta-
tud ühekordne mättakiht ei sobi looduslikele tingimustele
ning kuivadel suvekuudel enamikus hävis, katta conserveeri-
tud müürid veel teise mättakihiga. Kord alustatud üritust
varemetepargi kujundamiseks ja müüride meetodipäraseks säi-
litamiseks, ei tohi jätta pooleli.

8) Väljakaevatud hoov haljastada muruga (koos teede projekteerimisega?), sest praeguses olukorras kattub ta üha rohkem inetult lokkava umbrohuga, nõgestega j.m.

9) Müürida kinni väravtorni aluse keldri võlvis olev auk ja sillutada värava tagune ruum uuesti munakatega, mis juba aastaid seisavad samas ruumis humnikus.

Ream
/Villem Ream/

Fotode nimestik.

1. Vaade W-tiiva ja tornelamu vahelisele seinale. Vaade O-st. Vasakul ülal näha oletatava laskeava vasakpoolne seinavuuk. Paremalt servas teise laskeava parempoolne seinavuuk. N-7203/2
2. Tornelamu ja W-tiiva vaheline sein (vaade lõikes, N-suunas). Vasemal tornelamu poolne voodermüür. N-7198/1
3. Tornelamu ja W-tiiva vaheline sein. Vaade W-suunas. Vasakul esimese laskeava vasakpoolne seinavuuk, mille kõrval on ülal näha säilinud silluskaare kivid. Paremalt kinnimüüritav uuem ukseava. N-7198/3
4. Esimese laskeava kohal lahti sondeeritud silluskaare säilmed (vaade SO-st tornelamu ja W-tiiva vahelise seina idaküljele). N-7200/2
5. Sama, mis nr.4. Pealt vaade W-st. N-7200/1
6. Sama, mis nr.4. Pealt vaade S-st. N-7198/2
7. Ukseava tornelamu ja W-tiiva vahelises seinas. Vaade ukseava N-palendile S-st. N-7207/1
8. Kaevamised vana kabeli O-seina ääres. Vasakul ülal S-tiiva S-seina ots. N-7208/2
9. Kabeli aseme NO-nurk, kaevamise ajal. Taga W-tiiva O-seina ots. Paremalt kabeli O-sein NO-nurga kohal. N-7199/3
10. Kaevamised vana kabeli NO-nurgas. Vaade O-sse. N-7208/1
11. Vaade vanakabeli keskosale W-st. Keskel näha vahe-seina müür. Taga O-seina kaarnišid ja nende kohal S-tiiva S-seina ots. N-7207/2

12. Vana kabeli W-seina ümberehitatud lõik. Vaade O-sse. Ees vasakul trellidega aken kabeli W-seina ja tornelamu taguse ruumi S-seina vahelises nurgas. Taga keskel kabeli vaheseina müür. N-7199/2
13. Vana kabeli W-seina ümberehitatud lõik. Vaade NO-sse. Vasakul servas tornelamu SO-nurgas oleva trepiukse esine. Esiplaanil vasakul uue ruumi (tornelamu taguse) S-sein. N-7199/1
14. Akna-ava kabeli W-seina taga, uue ruumi S-seina välisnurgas. Vaade SW-sse. Vasakul tornelamu taguse ruumi S-sein. All paremal kabeli W-seina rekonstrueeritud (W-sse nihutatud) lõik. N-7200/3
15. Kaevamised vana kabeli vaheseina ja W-seina vahelises nurgas. Vaade SW-sse. Vasakul vaheseinamüür. N-7204/3
16. Vaade N-st šurfile S-tiiva taga jõe kaldal. Näha vana kabeli W-seina säilmed SW-nurga kohal. Vaade O-sse. Näha kaevendi augud, mille abil otsiti S-seina serva. N-7203/1
17. Vaade šurfist (S-suunas) vana kabeli SW-nurga kohal. Vasakul kabeli W-seina väliskülg. N-7201/1
18. Vaade šurfile NO-suunas kabeli SW-nurga piirkonnas. Vasakult ülalt suundub alla kabeli W-seina väliskülg. Ees paremal varisenud S-seina front. N-7201/3
19. Vaade šurfile SO-suunas. Ees vasakul kabeli W-seina väliskülg. Vasakul ülal varisenud S-seina muna-
kad mõrdipurus. N-7201/2
20. W-tiiva W-seina (tornelamu kohal) konserveerimistellingud. Vaade NO-st. N-7202/2

21. Vana kabeli N-seina niši taastamine NO-nurga juures.
Vaade NO-sse. N-7206/1
22. Vana kabeli N-seina konserveerimine enne viimase
kivirea ladumist. Vaade W-sse. N-7206/2
23. W-tiiva ja tornelamu vahelise seinä idakülje frag-
ment enne vuukimist. N-7205/3
24. W-tiib. Uks kalorifeeriruumi enne konserveerimist.
Idapiida ülaosa on vajunud küljele. N-7205/2
25. W-tiiva kalorifeeri S-seina väliskülg ruumi NO-nur-
gas. N-7205/1
26. Vaade põhjasuunas konserveeritud W-tiivale koos
kiriku S-seina W-lõiguga. N-7204/1
27. Vaade eelhoovile ja W-seinale. Vaade SO-st. N-7202/1
28. Vaade sisehoovi W-küljele, kus lokkab umbrohi ja
müüridel kolletab kõrbenud mätastik. Näha trapp,
millel kärutati varisenud prahti kabeli NO-nurgast
läbi peavärava välja. N-7204/2

Koostanud:

Raam
/V. Raam./

9.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

12.

13.

14.

15.

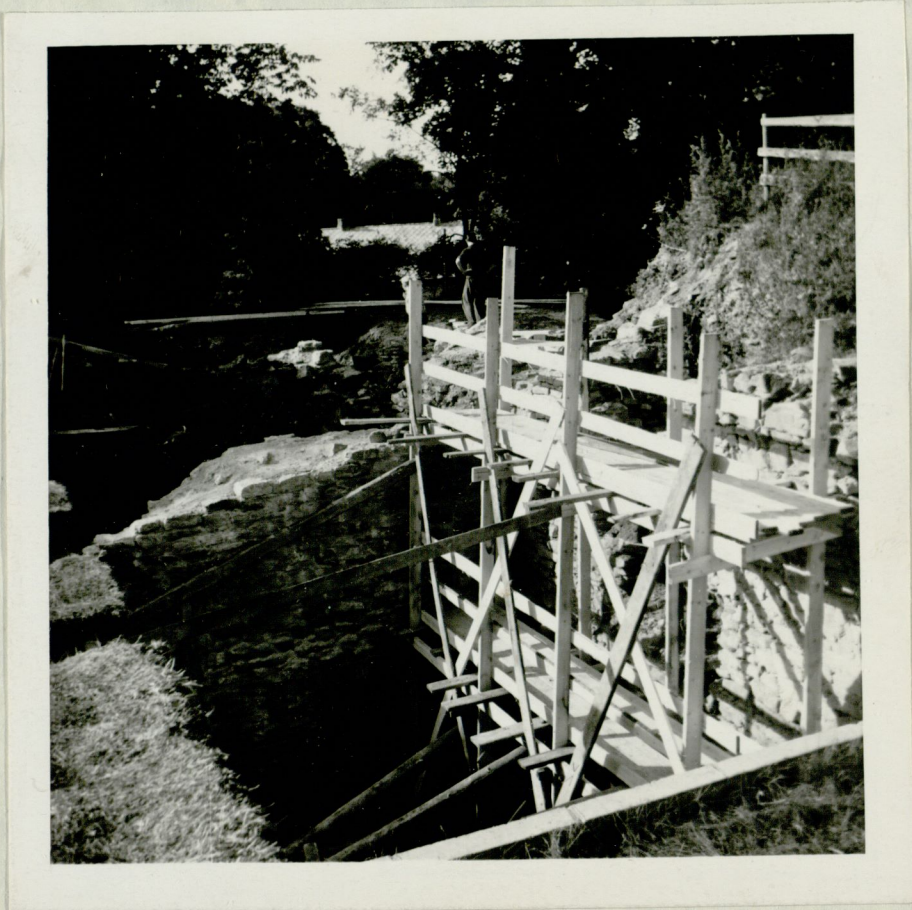

17.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.